

स्तम्भयति प्रष्टवो मूले च जिह्वा भ्रमणेति पाकम् ।
 प्रगाढः प्रकर्षेण गाढो दारुणः । कफरक्तमूर्तिः
 कफरक्ताभ्यां मूर्तिर्यस्य स कफरक्तज इत्यर्थः । जिह्वा-
 स्तम्भेन वायुरत्न बोद्धव्यः । भ्रमं पाकेनेति पित्तञ्च अत-
 स्त्रिदोषजोऽयम् । असाध्यत्वञ्चास्य । उपजिह्विका-
 माह । जिह्वाग्ररूपः श्वयथुश्च जिह्वासुन्नास्य जातः
 कफरक्तयोनिः । प्रसेककण्डूपरिदाहयुक्तः प्रकथ्यतेऽसा-
 वुपजिह्विकेति । जिह्वाग्ररूपः जिह्वाग्राकृतिः भावप्र० ।
 “पक्वान्नहरथाञ्चैव जिह्वारोगः प्रजायते” शातात० ।

जिह्वाग्रस्य पु० जिह्वायाः श्लथमिवास्वस्य अच् । खदिरद्वजे
 राजनि० ।

जिह्वावत् पु० यजुर्वेदीयवंशान्तगतर्षिभेदे । “अथ वंश”
 इत्युपक्रमे । “जिह्वावतो बाध्योगाज्जिह्वावा बाध्योगः”
 शत० ब्रा० १४।६।३।२। जिह्वायुक्ते त्रि० स्त्रियां ङीप् ।

जिह्वासाद पु० जिह्वया सादः । लेहने (चाटा) हेमच० ।
 जीति स्त्री जि-क्तिन् वेदे दोर्घः । जये “अजीतयेऽहृतये
 परस्य स्वस्तये” ऋ० ६।६६।४ । “अजीतये अजयाय”
 भा० लोके तु ज्या-क्तिन् सम्प्रसारणे “अचः” इति
 पा० सम्प्रसारणस्य दोर्घः । २हानौ स्त्री ।

जीन त्रि० ज्या-क्त सम्प्रसा० दीघः । जीर्णं अमरः “जीन-
 कार्मुकवस्त्रादीन् पृथक् दद्यात् विशुद्धये” मनुः ।

जीमूत पु० जयति नभः, जीयतेऽनिलेन वा । जि-क्त ।
 “जेष्ठे चोदात्तः दीर्घश्च” । जीवनस्योदकस्य मूतं
 बन्धो यस्येति वा जीवनं जलं मूतं बद्धमनेन ।
 मूङ् बन्धने कर्म्मणि क्तः पृषोदरादित्वात् साधु ।
 ज्यान् जीर्णं ज्या-सं० क्तिप्, जिया वयोहान्या
 मूतो बद्ध इति वा जीवनं कुञ्चति वा पृषो० ।
 १पर्वते २मेघे ३सुस्तायां ४देवताकुड्डे च अमरः ५इन्द्रे
 ६भृतिकरे ७घोषकलतायां च हेम० । सेचे “यथा जीमूत-
 शब्देन स्त्रोणां ताषोऽभिजायते” इन्दुभिपूजासम्बः ।
 “जीमूतरपिहितसानुरिन्द्रकीलः” किरा० । “जीमूतस्त्रेव
 भवति प्रतीकम्” ऋ० ६।७।१ । “प्रतिचरणविडम्बरेफाः
 स्यु रणार्थव्यालजीमूतलीलाकरोहामशङ्खादयः” वृ० र०
 उक्ते ददण्डकभेदे तथा च एकादशभोरगणैः रचितो
 जीमूताख्यो दण्डकः । स्वार्थे क । जीमूतक तेष्वर्थेषु ।

जीमूतकूट पु० जीमूतो मेघः कूटेऽस्य । पर्वते चारा० ।
 जीमूतकेतु पु० विद्याधरपतौ राजभेदे जीमूतवाहन
 पितरि । नागानन्दे दृश्यम् ।

जीमूतमूल पु० जीमूतस्य सुस्तकस्य मूलमिव मूलमस्य । शब्दां
 शब्दरत्ना० ।

जीमूतवाहन पु० जीमूतो मेघो वाहनमस्य । मेघवाहने
 १इन्द्रे शालिवाहनपुत्रे २दृष्टभेदे जिताष्टमीशब्दे
 दृश्यम् । जीमूतकेतोः विद्याधरस्य ३पुत्रे च तत्कथा
 नागानन्दे दृश्या ।

जीमूतवाहिन पु० जीमूतं मेघसदृश्यं वहति जङ्घं
 गच्छति वह-णिनि । धूमं हेमच० । मेघानां धूमादेवा-
 विर्भावात् तस्य तथात्वम् ।

जीर पु० ज्या-रक् सम्प्रदीर्घः । १जीरके, २खड्गे, ३अशौ च ।
 मेदि० जीरो रक् च’ उषा० सौ० जु-रप्रत्ययः ईशान्ता-
 देशः १४जवशीले पृक्षिणे च उज्ज्वलं जीरदानुः । “उत नः
 सुद्योत्सा जीराश्वः” ऋ० १।१४।१।२ । “जीराश्वः क्षिप्राश्वः”
 भा० संज्ञायां कन् । (जीर) ख्याते पदार्थे मेदिनि० ।
 मदनपालनिघण्टौ तस्य क्लीवता तद्भेदा गुणा-
 श्लोका यथा “जीरकं दीर्घकं शुक्लमजाजीकण-
 जीरकम् । जीरकं जरणं कृष्णं वर्षकाली सुगन्धिकम् ।
 कालिका वाष्पिका कुञ्चिकारवी चोपकुञ्चिका । पृथ्वीका
 सुखवी पृथ्वी स्थूलजायुपकालिका । जीरकतितथं
 कृचं कटूष्णं दीपनं लघु । संघ्राहि पित्तलं मेध्यं
 गर्भाशयविशुद्धिदत् । चक्षुष्यं पवनाध्वानगुल्मच्छर्दि-
 वलासजित्” मदनपालः ।

जीरण पु० जीरक+पृषो० । जीरके राजनि० ।

जीरदानु पु० जीरं क्षिप्रं जवशीलं वा ददाति दा-नु । १जव-
 शीलदाने, २क्षिप्रदातरि च “विद्यामेघं दजनं जीरदा-
 नुम्” ऋ० १।१६६।१५ “जीरदानुं जपशीलदानम्”
 भा० “जीरदानूरेतो दध्यत्योषधीषु गर्भम्” ५।८३।१
 “जीरदानुः क्षिप्रदानः” भा० ।

जीरि पु० जीर्णति जृ-बा०रिक् । १मनुष्ये रक्षन्ति जीरयो
 वनानि” ऋ० ४।५।१।६ “जीर्णानि इति जीरयो मनुष्याः”
 भा० जृ-अन्तभूतस्यर्थे रिक् । २जारके ३अभिभावके
 च त्रि० “प्रजीरयः सिञ्चते सधृक् पृथक्” ऋ० २।१७।३
 “जीरयो जरयितारः” भा० ।

जीर्ण त्रि० जृ-क्त । १जरायुक्ते २पुरातने च अमरः “वासांसि
 जीर्णानि यथा विहाय” गीता । “जीर्णं बद्धं पृशंसोयात्
 शखञ्च गृह्णामगतम्” चाणक्यः । २शैलजे न० राजनि० ।
 ३उदराग्निना कृतपाके त्रि० “अजीर्णं भेषजं वारि जीर्णं
 वारि बलप्रदम्” वैद्यकम् ।